

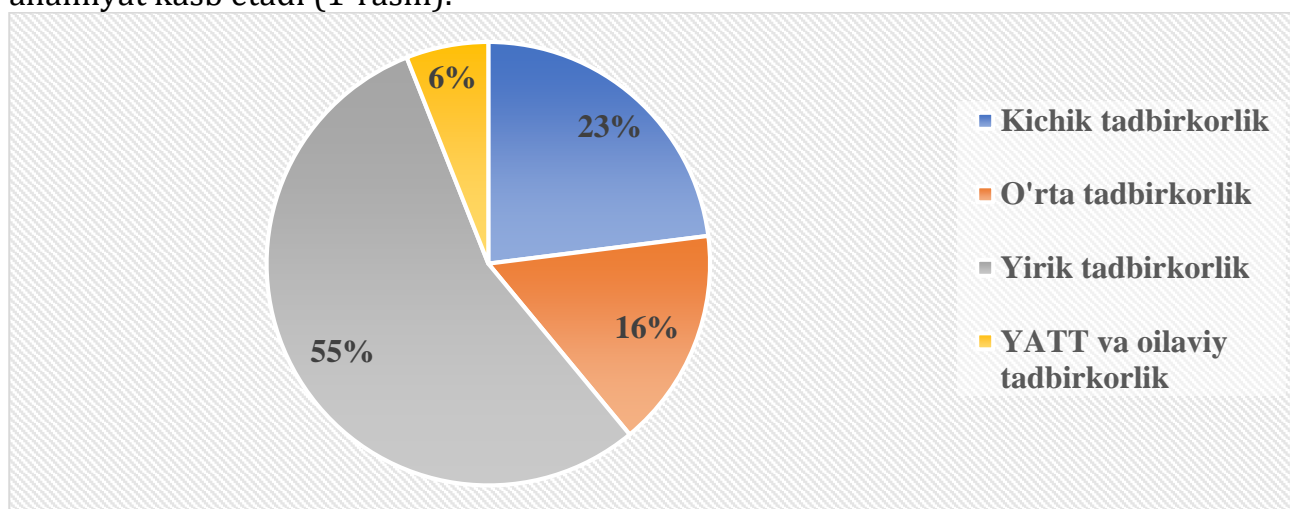
6. Urazov, K. B. (2020). Buxgalteriya hisobi va audit. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
7. Akhmadjonov, K. B., & Yakubov, I. I. (2021). Audit asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
8. Boltaev, A. S. (2022). Majburiyatlarni tan olish va baholashning nazariy asoslari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4(2), 115–123.
9. Pashaxodjayeva, D., & Ikromova, O. (2023). Majburiyatlar hisobi va uni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari. Moliya va bank ishi, 6(1), 45–52.

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI MOLIYALASHDA BANKLARNING ROLI

Kurbosheva Mohira Xafizovna
TerDU- mustaqil tadqiqotchi

Mamlakatimiz iqtisodiyotida kichik biznes subyektlari muhim ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli davlat tomonidan ushbu sohani qo'llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko'lamli shart-sharoitlar va institutsional mexanizmlar yaratilgan. Natijada so'nggi yillarda kichik biznes subyektlarining yalpi ichki mahsulot (YaIM) dagi ulushi sezilarli darajada ortib bormoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, kichik biznesning YaIMdagi ulushi 1991 yilda atigi 1,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2000 yilga kelib bu ko'rsatkich 31 foizga yetgan. Keyingi yillarda mazkur soha jadal rivojlanib, ayniqsa mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichi sifatida baholanadigan 2016 yilda uning YaIMdagi ulushi 66,8 foizni tashkil etib, eng yuqori darajaga chiqdi. Biroq keyingi yillarda ushbu ko'rsatkichda ma'lum darajada qisqarish kuzatildi. Jumladan, 2022 yilda kichik biznesning YaIMdagi ulushi 51,8 foizni, 2024 yilda esa 51,2 foizni tashkil etdi.

Yuqoridagi holatlar mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirishda kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirish muhim ekanligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatini chuqur tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi (1-rasm).

1-rasm. 2024- yilda tadbirkorlik faoliyatiga yo'naltirilgan kredit bo'yicha ma'lumot, (%).

Kichik biznesni kreditlash mexanizmlarining samaradorligini oshirish hozirgi kunda O'zbekistonda moliyaviy inklyuziyani kengaytirish, xususiyl sektorni

rivojlantirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim omillardan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda respublikada tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, amaliyotda kichik biznes subyektlarining kredit resurslariga to'liq kirish imkoniyati hali ham cheklangan bo'lib qolmoqda. Bu holat banklar tomonidan qo'yiladigan yuqori garov talablari, moliyaviy tahlil vositalarining yetarli darajada qo'llanilmasligi, kredit tarixi bo'yicha axborotlar yetishmasligi va raqamli texnologiyalarni qo'llash darajasining pastligi bilan izohlanadi.

Kichik va o'rta biznes subyektlarini kreditlash tizimini takomillashtirish O'zbekistonda inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlash va ijtimoiy barqarorlikka erishish yo'lida strategik ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Yuqoridagi tahlillar va xalqaro tajribalar asosida quyidagi kompleks tavsiyalarni ishlab chiqish mumkin. Birinchidan, kichik biznesning moliyaviy resurslarga kirishini kengaytirish uchun kredit axborot infratuzilmasini kuchaytirish zarur. Bu borada barcha moliyaviy institutlar uchun yagona kredit tarixlari bazasini yaratish, kichik korxonalar reytingini baholovchi indekslar va kredit ball tizimlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ikkinchidan, garovsiz yoki minimal garov bilan kredit ajratish amaliyotini institutsionallashtirish uchun davlat kafolat fondlari faoliyatini kengaytirish, shuningdek, riskni taqsimlash asosidagi davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish tavsiya etiladi. Uchinchidan, raqamli moliyalashtirish texnologiyalaridan foydalangan holda, kichik biznes subyektlari uchun masofaviy kreditlash, mobil ilovalar orqali ariza topshirish va real vaqtli kredit monitoring tizimlarini ishlab chiqish, byurokratik to'siqlarni kamaytirishga yordam beradi. To'rtinchidan, kichik biznes subyektlarining moliyaviy savodxonligi darajasini oshirishga qaratilgan tizimli dasturlar, ayniqsa, ayollar va yosh tadbirkorlar uchun maqsadli moliyaviy maslahat xizmati platformalari zarur.

Beshinchidan, tijorat banklari uchun kichik va o'rta biznesni kreditlash hajmi bo'yicha rag'batlantiruvchi fiskal mexanizmlarni (masalan, soliq chegirmalari, foiz kompensatsiyasi) ishlab chiqish lozim. Kichik va o'rta biznes subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, xususan, kredit resurslariga kirish imkoniyatlarini oshirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda, bandlikni kengaytirishda va hududiy tenglikni ta'minlashda hal qiluvchi omillardan biridir. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, kichik biznes kreditlash tizimining hozirgi modeli yetarli darajada moslashuvchan, inklyuziv va barqaror emas. Amaldagi tizimda garov ta'minotining yuqoriligi, kredit olishdagi byurokratik murakkabliklar, moliyaviy savodxonlikning pastligi, raqamli vositalardan yetarlicha foydalanilmasligi kabi muammolar mavjud bo'lib, ular kichik tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy inklyuziyasini cheklamoqda. Shu nuqtai nazardan, kreditlash tizimini faqat banklar miqyosida isloh qilish emas, balki davlat siyosatining keng qamrovli, ko'p darajali va institutsional yondashuvlar orqali takomillashtirish muhim. Xalqaro amaliyotlar va empirik tadqiqotlar asosida shuni ishonch bilan aytish mumkinki, samarali kreditlash muhitini yaratish uchun kichik biznesga moslashtirilgan maxsus moliyalashtirish mahsulotlari, davlat kafolat tizimlari, raqamli moliyalashtirish infratuzilmasi va moliyaviy savodxonlikni oshirish dasturlarini uyg'un holda amalga oshirish zarur.

Hozirgi sharoitda kichik biznesni kreditlash mexanizmlarining samaradorligini oshirish O'zbekistonda moliyaviy inklyuziyani kengaytirish, xususiy sektor faoliyatini rivojlantirish hamda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda respublikada tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan keng qamrovli islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, amaliyotda kichik

biznes subyektlarining kredit resurslaridan to'laqonli foydalanish imkoniyatlari hali ham cheklanganligicha qolmoqda. Mazkur holat ko'p jihatdan tijorat banklari tomonidan qo'yiladigan yuqori garov talablari, kreditlash jarayonida zamonaviy moliyaviy tahlil vositalaridan yetarli darajada foydalanilmasligi, kredit tarixi bo'yicha axborot bazalarining rivojlanmaganligi hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi bilan izohlanadi.

Umuman olganda, kichik va o'rta biznes subyektlarini kreditlash tizimini takomillashtirish O'zbekistonda inklyuziv iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning muhim strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'tkazilgan tahlillar hamda xalqaro tajribalar asosida ushbu tizimni yanada rivojlantirish bo'yicha bir qator kompleks tavsiyalarni ilgari surish mumkin. Avvalo, kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida kredit axborot infratuzilmasini rivojlantirish zarur. Bunda barcha moliyaviy institutlar uchun yagona kredit tarixlari bazasini shakllantirish, kichik korxonalar faoliyatini baholovchi reyting tizimlarini joriy etish hamda kredit ball mexanizmlarini qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, kredit olish jarayonida yuqori garov talablari, byurokratik tartib-taomillarning murakkabligi, moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi hamda raqamli texnologiyalardan yetarlicha foydalanilmasligi kabi muammolar mavjud bo'lib, ular kichik biznes subyektlarining moliyaviy inklyuziyasini cheklamoqda. Shu sababli kreditlash tizimini takomillashtirish faqat bank tizimi doirasida emas, balki davlat siyosatining kompleks va institutsional yondashuvlari orqali amalga oshirilishi zarur. Xalqaro tajribalar va empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes uchun moslashtirilgan moliyaviy mahsulotlar, davlat kafolat mexanizmlari, rivojlangan raqamli moliyaviy infratuzilma hamda moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan dasturlarni uyg'un holda amalga oshirish samarali kreditlash muhitini shakllantirishning muhim shartlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. *O'zbekiston Respublikasi "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 5-noyabr.*
2. *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5717-sonli "Bank tizimini isloh qilish va banklarning moliyaviy barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, 2019-yil 14-may.*
3. *O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotlari (2022, 2023, 2024-yillar) – <https://cbu.uz>*
4. *Bobaqulov T.I., Abdullayev U.A. Isakov J.Ya. "Monetar siyosat" Darslik. – "Iqtisod-Moliya", 2019. 274 b.*
5. *Bobaqulov T.I., Abdullayev U.A. Shomurodov R.T. "Monetar siyosat". O'quv qo'llanma. T.: "Iqtisod-Moliya", 2018. 236- b.*
6. *Omonov A.A., F.K. Xolmamatov. Bank ishi. O'quv qo'llanma. – T.: "Nihol print" OK, 2021 y. – 228 bet.*
7. *G'afurov U., Ahmedov B. Bank ishi nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.*